

(Madarak voltunk Mesebolt Bábszínház, Szombathely. Írta: Galuska László Pál, Dramaturg: Khaled-Abdo Szaida, Zene: Lázár Zsigmond, Tervező: Boráros Szilárd, Rendezte: Kovács Géza, Játsszák: Császár Erika, Dénes Emőke, Kovács Bálint, Kovács Zsuzsanna, Kőműves Csongor, Lehőcz Zsuzsa, Takács Dániel)

Ölbei Livia

CSILLAGKAPU

A MUTATVÁNYOSOK LEGENDÁJA

A Mesebolt Bábszínház *Madarak voltunk* című előadása úgy forgatja a világ teljességét feltételező, lotmani mitológikus idő kerekét, hogy közben saját, lineáris és véges életünk alapvető kérdéseit fogalmazza meg. Kézen fog és hazavezet.

A mesejátékot óvodáskortól ajánlja a társulat. Felső korhatár viszont nincs, hiszen a *Madarak voltunk* – mint minden jó gyerekszínház – sokáig visszhangzó élményt ad a felnőtt közönségnek is. Sőt: Kovács Géza rendezése szellemében, problémafelvetésében, mélységében egészen közel áll ahhoz a szakrális-közösségi műfajokat újraértelmező, kifejezetten felnőtteknek ajánlott Mesebolt-sorozathoz, amely egy karácsonyi misztériumot (*Világnak világa*), egy moralitást (*Akárki*) és egy passiójátékot (*Baltasar Espinosa utolsó üdülése és üdvözülése*) foglal magában.

De a *Madarak voltunk* maga is egy korábban kijelölt ösvényen lép tovább. Kovács Géza 2007-ben rendezett először – akkor még vendégként – Szombathelyen: a *Suttogó füzesek* című, kamaszoknak és felnőtteknek ajánlott cigány legenda szövegekötvét (benne a holokausztt kimondásával és gyász munkájával) Galuska László Pál írta, tervezője pedig az a Boráros Szilárd volt, aki archaizáló, groteszk, kemény és lágy, összetéveszthetetlen bábjaival, maszkjaival, díszleteivel ma már állandó, arculatteremtő munkatárs a Meseboltban. A *Madarak voltunk* alapja szintén cigány legenda: Kovács Gézát a szemléni „freskófaluban”, Bódvalenkén látott Ferkovics József-kép ihlette meg. (A festőművész most Szombathelyen él, bár ez a momentum a témaválasztásban nyilván nem játszott szerepet.) A bódvalenkei Ferkovics-freskó cigány eredetmítoszt mesél újra. Ezek szerint a cigányoknak eredetileg szárnyaik voltak – „*Egyik ágról másra szálltunk, ami kellett, rátaláltunk*” –, úgyhogy a duruzsoló szél hívására könnyedén eljutottak abba a gazdag völgybe, ahol aztán észrevétlenül elnehezdedtek, elvesztették a repülés képességét: már nem voltak

képesek hazatalálni. Íme, az örökké ismerős és örökké elérhetetlen otthon keresése – mint a vándorélet eredete. Ebből az elhintett mítosz-magból virágzott ki a *Madarak voltunk*, amelynek megírására ismét Galuska László Pált kérte föl Kovács Géza. Az otthon: a gyerekkor, a mitikus aranykor, a paradicsom. A hely, ahova visszavágyunk, még akkor is, ha nem létezik. (Akkor megteremt a mese.) A hely, ahonnan így vagy úgy, de végül mindenkinek ki kell repülnie.

A *Madarak voltunk* tenyérnyi, kör alakú, stilizált fákka határolt játéktere minden értelemben a világot teremti meg. Világszínpad – közepén a sokfunkciós, mágikus, piros kékcsoki, amely a keretjátékban a „talpára állítva”, két nagy kerekével a levegőben kalimpálva várja, hogy játékba szólítsák. A levegőben kalimpáló kerekék a körben járó mitikus-ciklikus idő jelei (és többször önálló életre kelnek az előadásban). A színészek útra készen, bőrröndökkel felszerelve, a szorongás és a kíváncsiság koreográfiájával lépnek be ebbe a térbe. Előbb Takács Dániel: harmonikájával hív, biztat és kérdez. Kósza, érzelmes kis dallam. Aztán Kőmíves Csongor. Aztán Császár Erika. Kék bőrrönd, sárga bőrrönd. Kovács Bálint, Dénes Emőke, Kovács Zsuzsanna, Lehőcz Zsuzsa. A csomagokból, kosarakból sáncok, véd-erőművek – apró színpadok, paravánok, alkalmi játékterek épülnek. Kórusssá terebélyesedő énekszó: „*Hova repülsz, áva madár, / amerre a nap is lejár? / Egyik ágról másra szállsz, / De fészkedre sose találsz. (...) Nem az a nap, nem az a hold, / Sosem lesz már az, ami volt. / Mert ami volt, immár megholt, / Üresen néz rám a mennybolt.*” És mégsem: fönről hullni kezd, és szállong, röpköd, csillámlik a hó. Pillanatnyi sötét – aztán máris fordul egyet a kerék. Tavasz van, kezdődik a mese, indul a „szerelemfilm”. Az útra készülők játszani kezdenek, a pillanat kitágul és növekedni kezd, mint valami óriási, szívárványos, könnyes-nevetős szappanbuborék.

Madarak voltunk. Mesebolt Bábszínház, 2013

Madarak voltunk. Mesebólt Bábszínház, 2013

„Boldog, ki ifjan ifjuskort él / S érés-időben émi kezd, / S ha már hideggel jő a zord tél, Békén, megérte hordja ezt” – mondja Puskin Anyeginjének elbeszélője (Áprily Lajos fordításában). A Madarak voltunk ezen a boldog-szomorú emberi történeten vezet végig, sok finom leleménnyel, humorral, sok bravúros átváltozással, intenzív színészi jelenléttel. A társulat tagjai nemcsak lélekből lélekbe (mondjuk az angyali Angelikából a hisztis Macskamenyaszszonyéba, mint Lehőcz Zsuzsa) vándorolnak szüntelenül a szűk órák előadásban (az óra megint csak körben jár), hanem trombitával, hegedűvel, fuvolával, gitárral (stb.) jól bánó muzsikusként is fontos szerepük van. Lázár Zsigmond sokféle forrásból táplálkozó, nem pusztán hangulatfestő zenéje mindig a kellő pillanatban gördíti tovább a dramaturgiai masinériát. (Angelika megjelenését például halk, olvadó harmonikafutamok jelzik.) A tavaszi nyitó képben a piros kékcsoki előbb csúzdaként szolgál a két viháncoló gyereknek,

Máriskónak és Gergőcének, aztán – megint a talpára állítva – cirkuszi csodákat rejtő sátorra változik: a bejáratú függöny mögül kiszól a szigorú cirkuszgazgató. A gyerekjáték méretű, kézben tartott, groteszkbe hajló és szeretetreméltó bábok mintha mozgatóik harmatfriss, nosztalgikus ön-reflexiói lennének. Elférnek egy bőröndben. Angelika, a láncon tartott, parancsszóra röptetett angyal börtöne maga is kicsi bőrönd, amelynek fedele alól, ha fölpatintják, a festett végtelen ég-bolt kandikál ki. A bőrönd: utazás és szabadság. A bőrönd: bezártság. Ezen a ponton a Madarak voltunk mögött fölsejlik egy régi előadás, a Krétakör Leonce és Léna-bemutatója, amely hasonlóképpen zsebkendőnyi játéktérben, egyetlen bőröndből a kerek világot varázsolta elő. Büchner különös meséje is az ismeretlen csábításáról, az otthonra találás vágyáról (a kettő tulajdonképpen ugyanaz) beszél: Leonce és Léna egymás elől menekülve indulnak el, hogy aztán – fanyar

fricska – mégis egymásra találjanak. Itt Gergőcét csábítja a messzeség – vajon mi van a mutatványossátor függőnye mögött –, finom jelzés, hogy lánypajtása, Mária intí átosságára. Végül ők ketten adják vissza a csodakék szemű, aranyhajú Angelikának a repülés szabadságát – a lelket és a képzeletet nem lehet gúzsba kötni.

Propp mesemorfológiájára alapozva négy metanetből épül föl a Madarak voltunk, az önmagába záruló évkör (télről télre) évszakai a mitologikus-analogikus világképnek megfelelően egy-egy életkori szakasznak felelnek meg; közben Angelika három hála-hajszála háromszor segít a bajban. A tavasz a gyerekkor (Gergőce és Mária), a nyár a győzedelmes párra találás kora (Gerus és Mária), az ősz a kísértésekkel és kötelezettségekkel, háborúval és gyerekeveléssel teljes felnőttkor (Gergely és Mária), a tél az öregség, az egymás oltalmában megbúvó, mágikus babák-bábokat készítő, nagy útra készülő magány

ideje: a színről Gergő apó és Mária anyó távozik, egymásba kapaszkodva. Angelika búcsúzóul szárnyat igéz a számára: Fúrge, a kiróppenő szárnyas csacsi az előadás legbájosabb, emblematisz szereplője.

A Madarak voltunk közben észrevétlenül megteremti a saját metatörténetét, amely a mutatványosok, a vándorszínészek – végső soron a Mesebolt – életéről tesz szemérmes, szép vallomást. A keretjátékba foglalt, önmagába visszatérő előadás végén, mintegy az emlékezés varázsából ocsúdva, az útra készülőök fogják a bőrdandjeiket, és az ajtóvá átlényegülő piros kézikocsi nyílásán át sorban kilépnek a játéktérből. Át egy másik dimenzióba. Az ismét beálló sötétben hőcsillagokkal teleszóva világítanak a fák. Vagy talán csak az a könny és mosoly játszik velünk, amit a tovatűnő mutatványosok hagytak maguk után – hogy ezentúl mindig megtaláljuk őket az emlékezet otthonos zugaiban.

STARGATE

The piece titled *Once We Were Birds* is based on a Roma legend. According to it, Romani originally had wings. With these wings, when the murmuring wind called them, they were easily able to reach the rich valley. But there they lost their ability to fly. They were unable to find their way home. They had to search for their forever familiar and forever unattainable home, and this was the origin of their life as wanderers.

Home was equated with childhood, with the mythical golden age, with paradise. It was the place which – one way or another- everyone has to fly from

Once We Were Birds leads us through a happy-sad human story with a lot of subtle ingenuity, humor, many brilliant metamorphoses and intense theatrical presence. Meanwhile, the spectator's own personal meta-story is created unnoticeably. This story is a chaste and beautiful confession of the lives of wandering actors.

The recurring theme of the magic of remembrance returns at the end of the play, as the wanderers pick up their suitcases and walk through an opening in a red handcar which is a door to exit the stage. And an entrance to another dimension.